

Afschaffing doorsneesystematiek

Rekening ligt voor groot deel bij huidige werknemers en werkgevers

Op 6 juli 2015 heeft staatssecretaris Klijnsma (SZW) de hoofdlijnen voor een toekomstbestendig pensioenstelsel aan de Tweede Kamer voorgelegd. Een van de vier hoofdlijnen betreft de overgang naar een actuariel correcte systematiek van pensioenopbouw, het afschaffen van de doorsneesystematiek. Dit moet de weg vrijmaken voor een transparant en flexibel pensioenstelsel, waarbij risico's evenwichtig worden verdeeld.

DOOR PATRICIA ZONNEVELD EN DIRK DE WIT

De doorsneesystematiek wordt gekenmerkt door gelijke pensioenopbouw tegen een gelijke premie voor alle deelnemers. De actuariële kostprijs voor pensioenopbouw voor jonge deelnemers is echter tot drie keer lager dan voor oude deelnemers. De premie van jonge deelnemers kan namelijk veel langer renderen. Hierdoor ontstaat een herverdeling tussen jonge en oude deelnemers, die lastig is uit te leggen en transparantie in de weg staat. Deze herverdeling in de vorm van een omslagstelsel binnen de tweede pijler beïnvloedt tevens het cumulatieve rendement: onder normale economische omstandigheden heeft dit een negatief effect op het pensioenresultaat. Afschaffing van de doorsneepremie leidt daardoor in beginsel tot een hoger pensioen waardoor toekomstige generaties uitzicht hebben op een hoger pensioenresultaat.

Patricia Zonneveld Msc

Dirk de Wit Msc
Beiden zijn Consultants bij
KWPS

De herverdeling staat ook toekomstige hervormingen in de weg doordat de systematiek niet actuariel correct is. Daar de premie van jonge deelnemers nodig is om de opbouw van oude deelnemers te financieren, kunnen jonge deelnemers hun pensioenpremie niet aanwenden voor bijvoorbeeld een eigen woning of zorgsparen.

Tenslotte geeft het kabinet het argument dat het afschaffen van de doorsneepremie een soepelere werking van de arbeidsmarkt teweeg brengt. Door de doorsneesystematiek is de overstap van een werkgever met een defined benefit regeling naar een

werkgever met een defined contribution regeling nadelig: men maakt hierdoor namelijk geen gebruik meer van het omslagaspect van de doorsneepremie.

Toch heeft de aankondiging van de overstap naar een actuariel correct systeem lang op zich laten wachten. De reden hiervoor is dat de huidige deelnemers – toen zij zelf jong waren – de pensioenopbouw van de oudere deelnemers hebben gesubsidieerd. Door het betalen van deze subsidie hebben

Waarschijnlijk daalt € 100.00-grens nog verder, waardoor de transitielast verder afneemt

een kwantitatieve analyse gemaakt van de transitieproblematiek bij afschaffing van de doorsneepremie. Zij hebben berekend dat de kosten voor deze impliciete afspraak grofweg € 100 miljard bedragen. Dit bedrag is nodig om de relatief dure opbouw te financieren voor oudere deelnemers, omdat er niet langer een bijdrage komt van jongere deelnemers die op het punt staan toe te treden tot de pensioenregeling. Deze transitiekosten staan een eventuele overstap naar een actuariel correct systeem in de weg.

jongere deelnemers destijds een impliciet recht ontvangen op een subsidie voor de financiering van hun pensioen nu zij zelf ouder zijn. In februari 2015 heeft het CPB

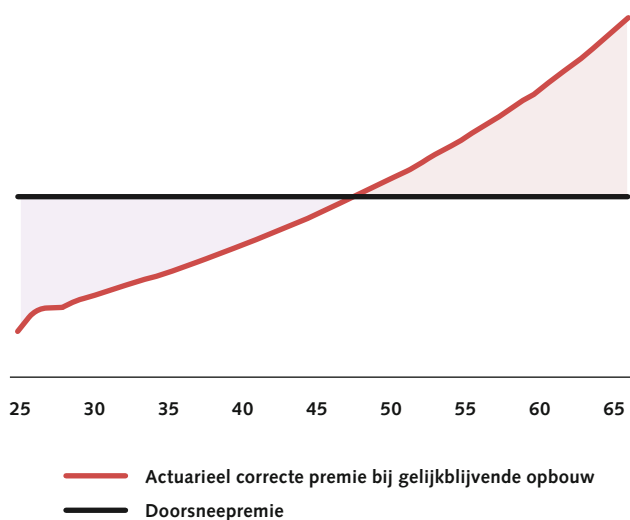
De transitie

De hoofdlijnennota beschrijft niet concreet hoe het kabinet met deze transitieproblematiek om zal gaan, maar behandelt wel de voorwaarden van de transitie. Het kabinet geeft aan een voorkeur te hebben voor een actuariel correct systeem met degressieve opbouw. Bij deze systematiek blijft de premie gedurende de loopbaan gelijk, maar neemt de opbouw af. Ook het CPB ziet een stelsel met degressieve opbouw als een veelbelovend alternatief. In dit artikel gaan wij verder in op de systematiek van degressieve opbouw, het effect hiervan op de zittende deelnemers en brengen we in kaart in hoeverre de invoering het maximum pensioengevend salaris van € 100.000 de doorsneesystematiek al gedeeltelijk heeft afgeschaft.

Huidige systeem: gelijkblijvende pensioenopbouw met een doorsneepremie

In uitkeringsovereenkomsten beheerd door pensioenfondsen vindt de financiering van de gelijkblijvende pensioenopbouw over het algemeen plaats volgens de doorsneesystematiek. Er wordt dus jaarlijks een doorsneepremie betaald, terwijl de feitelijke waarde van de pensioenopbouw een actuariel (stijgend) verloop heeft. De doorsneepremie wordt jaarlijks op basis van de samenstelling van het deelnemersbestand en de op dat moment van toepassing zijnde, realistische actuariële grondslagen vastgesteld. De grijze lijn in *figuur 1* toont de hoogte van de doorsneepremie, terwijl de oranje lijn de waarde van de opbouw weergeeft behorende bij deze premie. Tot de 48-jarige leeftijd bevindt de oranje lijn zich onder de grijze lijn, waardoor er vanuit actuariel oogpunt teveel premie wordt ingelegd. Vanaf de 48-jarige leeftijd is dit effect omgekeerd, waardoor men de teveel ingelegde premie weer inhaalt. Per saldo zijn de waarden van de twee gearceerde vlakken dus aan elkaar gelijk.¹

Doorsneepremie vs. actuariel correcte premie

Figuur 1. Grafische weergave doorsneepremie vs. actuariel correcte premie

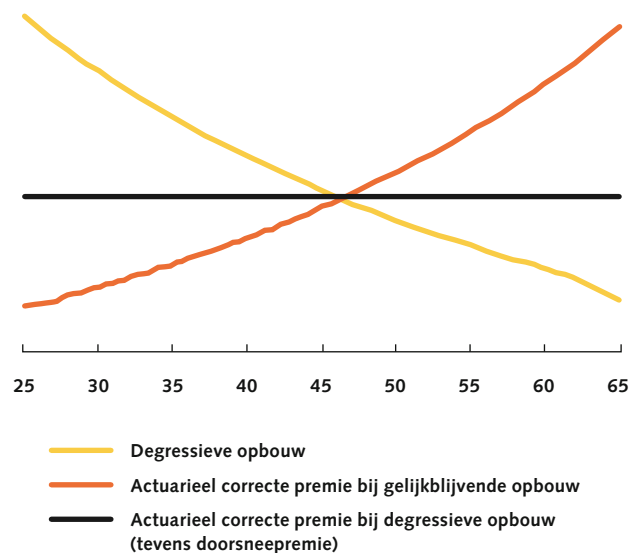
Voorstel: degressieve opbouw met gelijkblijvende premie

Een pensioenstelsel met degressieve opbouw wordt omschreven als actuariel correct. De premie blijft – afgezien van eventuele tariefstijgingen – over de gehele looptijd gelijk, waardoor de

doorsneepremie als het ware gehandhaafd blijft. Het verschil met het huidige systeem schuilt in het verloop van de pensioenopbouw. Waar in het huidige systeem het opbouwpercentage over de gehele looptijd gelijk blijft, zal deze in het voorgestelde stelsel dalen naarmate deelnemers ouder worden. Net als in de fiscale staffel voor een beschikbare premieregeling zal in dit verloop sterfte, rendement, inflatie en carrière worden verwerkt. Indien de hoogte van de premie het uitgangspunt vormt, bepaalt de actuariële kostprijs de uiteindelijke jaarlijkse opbouw; een stijging van de kostprijs zal een daling van de opbouw tot gevolg hebben. Indien de fiscale norm van een toereikend pensioen van 75% op middelloonbasis (40 keer 1.875%) gehandhaafd blijft zal een stijging van de kostprijs een stijging van de premie tot gevolg hebben.

De gele lijn in *figuur 2* toont het verloop van de degressieve opbouw, terwijl de oranje lijn de actuariel correcte premie bij een gelijkblijvende opbouw weergeeft. De combinatie van degressieve opbouw en een progressieve premie leidt tot een gelijkblijvende actuariële premie, welke door de grijze lijn wordt weergegeven.

Degressieve opbouw en actuariel gelijkblijvende premie

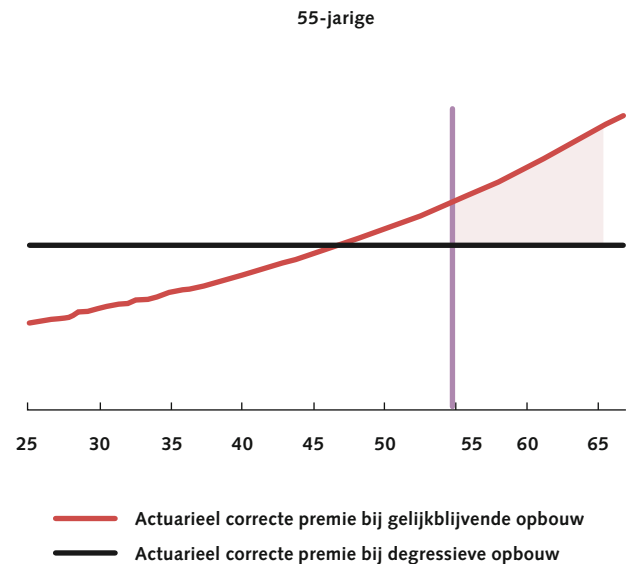
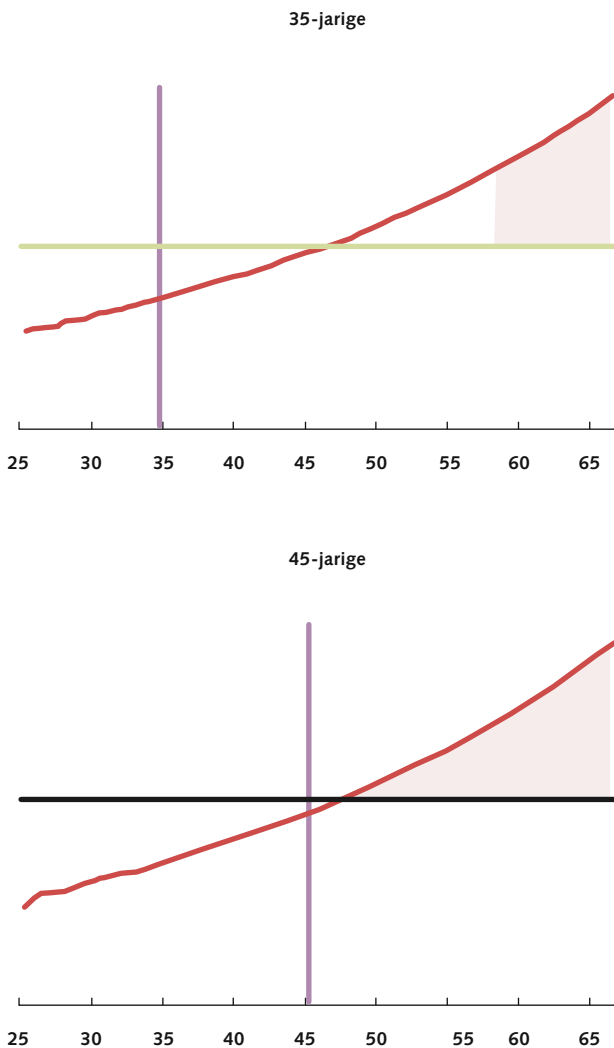
Figuur 2. Grafische weergave degressieve opbouw en actuariel gelijkblijvende premie

Indien de doorsneesystematiek wordt afgeschaft, heeft dit gevolgen voor de fiscale staffels in de huidige beschikbare premie- en netto pensioenregeling. De fiscale staffels bootsen ten slotte een middelloonregeling na met gelijkblijvend opbouwpercentage, terwijl het opbouwpercentage in een degressief stelsel op jonge leeftijd (ver) boven de 1,875% zal liggen. De premie-inleg kan niet langer een actuariel stijgend verloop hebben, omdat dit bij een overstap op latere leeftijd tot bovenmatig pensioen zou leiden. In plaats hiervan zal net als binnen de uitkeringsovereenkomst een doorsneepremie moeten worden gehanteerd. Doordat zowel in een defined benefit regeling als een defined contribution regeling het premieverloop een gelijkmatig verloop aanneemt, wordt de arbeidsmobiliteit bevorderd.

Effect voor zittende deelnemers in de diverse leeftijds-categorieën

De overgang van de doorsneesystematiek naar een systematiek met degressieve opbouw waarbij ook zittende deelnemers direct gaan deelnemen in het nieuwe systeem heeft voor iedere leeftijdsgroep een verschillend effect op de pensioenopbouw. In *figuur 3* is de achteruitgang voor een 35-, 45- en 55-jarige deelnemer in kaart gebracht (het gearceerde gebied). Afhankelijk van het ingeslagen transitie-pad is er sprake van pensioenachteruitgang, dan wel hogere kosten voor dezelfde pensioenopbouw.

Voor een 35-jarige werknemer bestaat de 'schade' uit de teveel betaalde premie. Dit betreft namelijk de premie die de deelnemer na het omslagpunt niet terugkrijgt in de vorm van een subsidie. Deelnemers rond het omslagpunt (in dit geval 48 jaar) in het huidige doorsneesysteem worden het zwaarst getroffen. Deze generatie heeft namelijk gedurende de volledige periode te veel premie afgedragen, maar zal er zelf nooit van kunnen profiteren, omdat zij dit niet meer gesubsidieerd krijgen van jongere generaties. Oudere werknemers krijgen slechts een gedeelte van de te veel betaalde premie niet meer terug.

Figuur 3. Grafische weergave effect van introductie degressieve opbouw en actuarieel gelijkblijvende premie

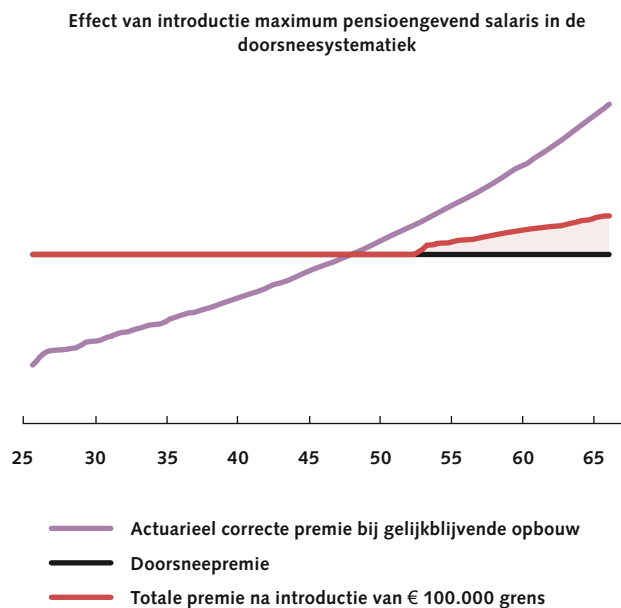
Effect maximum pensioengevend salaris € 100.000 op doorsneesystematiek

Per 1 januari 2015 heeft de overheid het pensioengevend salaris gemaximeerd op € 100.000. Boven deze salarissgrens is het nog wel mogelijk om in een netto pensioenregeling – en overigens ook netto lijfrente maar dat laten wij in deze beschouwing over de doorsneepremie buiten beschouwing – aanvullend voor de oude dag te sparen, maar de wet schrijft voor dat de premie-inleg in een netto pensioenregeling hetzelfde verloop heeft als de premiestaffels voor een bruto beschikbare premieregeling. Daar waar een deelnemer tot 2015 bruto kon sparen volgens de doorsneesystematiek, moet hij vanaf 2015 over het salaris boven de € 100.000 via een (netto) actuarieel correcte manier gaan sparen.

Zoals eerder genoemd is de nominale waarde van het omslagelement voor en na de 48-jarige leeftijd aan elkaar gelijk. Een deelnemer krijgt vanaf die leeftijd terug wat hij daarvoor 'teveel' heeft betaald. Echter, door het versoerde fiscale kader wordt een deel van de te veel betaalde premie niet meer ingehaald. De subsidie die een deelnemer gedurende de eerste helft van zijn carrière heeft afgedragen, wordt op deze manier niet geretourneerd. Aangezien de premiebetaling wordt voortgezet, heeft de wijziging van het fiscale kader – afhankelijk van het rendement – geen effect op het uiteindelijke pensioenresultaat.² De achteruitgang voor de deelnemer bestaat uit de hogere premie die betaald dient te worden voor hetzelfde pensioenresultaat. De opbouw over de grondslag boven € 100.000 vindt tenslotte plaats volgens een netto beschikbare premiestaffel en is daardoor actuarieel correct. In *figuur 4* geeft het oranje gearceerde vlak de extra premie weer die afgedragen dient te worden. Door het invoeren van het maximum pensioengevend salaris vervalt de impliciete afspraak over de toekomstige pensioenopbouw over het salaris boven de € 100.000 die bij invoering van het tweede pijlerpensioen is overeengekomen.

Het gevolg van het vervallen van de impliciete afspraak is dat het oranje gearceerde gedeelte niet langer deel uitmaakt van de transitielast. Nieuwe generaties zijn hier tenslotte geen subsidie meer

over verschuldigd. Werknemers die in 2014 meer dan € 100.000 verdienen, worden hier over het algemeen (gedeeltelijk) voor gecompenseerd door de werkgever, al dan niet in de vorm van een doorsneepremie of een actuariële premie. Uit de arbeidsovereenkomst volgt tenslotte een pensioentoezegging die niet afhankelijk is van de fiscale facilitering of het gehanteerde financieringssysteem.

Figuur 4. Grafische weergave doorsneepremie vs. actuariële premie en effect van € 100.000 grens

Naar verwachting zal het kabinet de grens van € 100.000 de komende jaren nog meer laten dalen in de richting van het sociale verzekeringsloon. Dit zou betekenen dat een steeds groter deel van de pensioenopbouw niet langer deel uitmaakt van de afspraak tussen generaties. Terwijl er momenteel nagedacht wordt over hoe de transitielast gespreid kan worden met toekomstige generaties (bijvoorbeeld door een extra compensatie binnen de AOW in te bouwen of lagere buffereisen van pensioenfondsen toe te passen), wordt de doorsneesystematiek al ingeperkt en ligt de rekening volledig bij de huidige deelnemers en hun werkgevers.

Conclusie

Het kabinet is voornemens de huidige doorsneesystematiek te vervangen door een methode met degressieve opbouw. Door de impliciete afspraak in de vorm van een omslagstelsel van jongere deelnemers naar oudere werknemers waar ons huidige stelsel op gebouwd is, ondervinden alle zittende deelnemers een nadeel van de transitie. Toekomstige generaties zullen daarentegen profiteren van een hoger resultaat.

Tevens wordt het in een systeem met degressieve opbouw eenvoudiger om te sparen voor zorg of een eigen woning. Daarnaast wordt de arbeidsmobiliteit bevorderd, omdat het kader van beschikbare premie- en netto pensioenregelingen ook moet worden gewijzigd. Door de staffels te vervangen door een gelijkblijvende premie wordt aangesloten bij de degressieve opbouw in een uitkeringsovereenkomst en wordt voorkomen dat deelnemers te veel pensioen opbouwen in geval van een overstap op latere leeftijd.

Door de invoering van het maximum pensioengevend salaris is reeds een stukje van de impliciete afspraak tussen generaties komen te vervallen. Deelnemers dragen vanaf 2015 over het salarisgedeelte boven de € 100.000 de actuariële premie af en ontvangen derhalve geen subsidie meer van jongere deelnemers. Door het vervallen van de subsidie maakt de pensioenopbouw boven € 100.000 niet langer deel uit van de transitielast, welke oorspronkelijk is vastgesteld op € 100 miljard. In de toekomst zal de € 100.000-grens waarschijnlijk nog meer dalen, waardoor de transitielast steeds verder afneemt. Er wordt hierbij niet gekeken hoe deze gelijkmatig over generaties verdeeld kan worden: de rekening ligt geheel bij huidige werknemers en werkgevers. De vraag is of dit wel helemaal eerlijk is. ■

Noten:

- 1 Met waarde wordt bedoeld de nominale waarde van de opbouw over de betreffende periodes zonder dat deze contant is gemaakt.
- 2 Ervan uitgaande dat dezelfde belastingtarieven verschuldigd zijn over de bruto pensioenuitkering.